

Encyklika Laudato si' papeže Františka

*Člověk má dostatek objektivních důvodů,
aby usiloval o záchranu volné přírody.
Nakonec ji ale může zachránit jen
lásky k ní.*

Jean Dorst

Laudato si'

- Papež František navazuje na papeže Jana Pavla II., který vyzýval ke „globální ekologické konverzi“.

Katolická církev má oproti světským institucím při volání po zodpovědnosti vůči planetě zemi dvě podstatné výhody:

- Už z povahy svého poslání **uvažuje v dlouhodobém časovém horizontu**, z pohledu věčnosti. Na rozdíl od představitelů demokratických státních a samosprávných institucí, kde jsou volení představitelé limitováni čtyř či pětiletým časovým horizontem.
- Má schopnost proniknout k uším a srdcím prostých lidí **ve venkovských komunitách i ve vyloučených oblastech měst** (tzv. slumů), na rozdíl od výzev a apelů akademické komunity, která je obvykle schopna oslovit jen intelektuální vrstvy.

Laudato si'

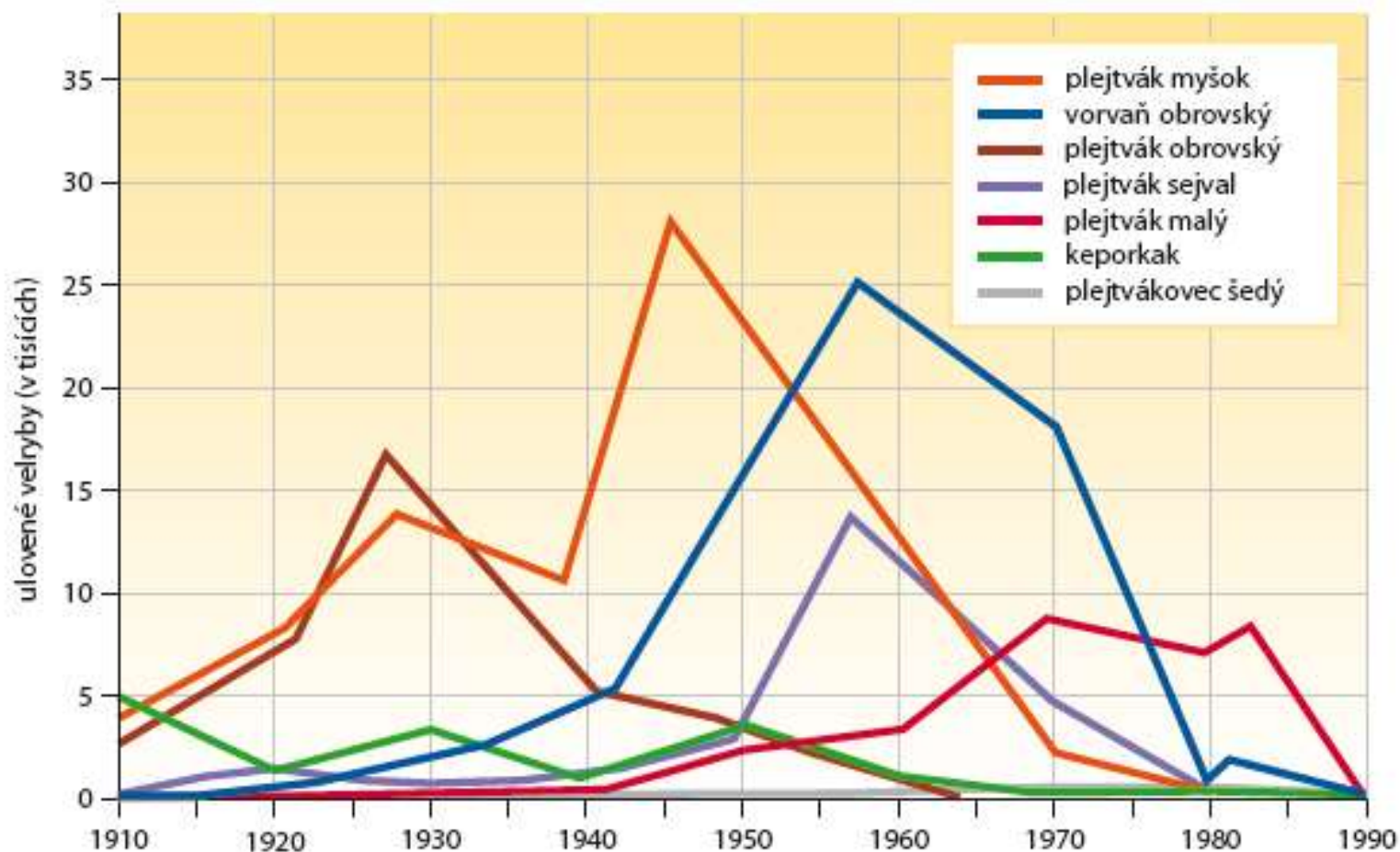
- Papež František se ztotožňuje s patriarchou Bartolomějem, když vybízí k uznání hříchů proti stvoření:

Ať již lidé ničí biodiverzitu v Božím stvoření, nebo narušují integritu země tím, že působí změny jejího klimatu, že ji zbavují přírodních lesů nebo ničí její mokřady, když lidé znečišťují vody, zemi, vzduch – všechno jsou to hříchy. Protože zločin proti přírodě je zločinem proti nám samotným a hříchem proti Bohu.

Aralské jezero v roce 1989 a 2008 (www.en.wikipedia.org)

Světové úlovky různých druhů velryb v letech 1910 – 1990 (upraveno podle Cunningham, Saigo, 1997)

Vatikánský biskup Gianfranco Girotti, 2008

- Těžká provinění proti Bohu a bližnímu v době globalizace:
 - genetické manipulace,
 - provádění experimentů na lidech,
 - znečišťování životního prostředí,
 - přispívání k sociální nerovnosti,
 - přispívání k chudobě jiných,
 - život v nadměrném bohatství,
 - obchodování s drogami a jejich užívání.

Boha neurážíte, jen když kradete, rouháte se nebo když zatoužíte pro sousedově manželce. Boha urážíte i ničením životního prostředí, morálně pochybnými vědeckými pokusy nebo schvalováním manipulací s geny, které mění DNA nebo ničí embrya.

Člověk – úspěšný a adaptabilní živočich

- Člověk, čistě biologicky vzato, je velmi úspěšný, agresivní a adaptabilní živočich. Neumí nijak výjimečně běhat, plavat, nemá výjimečnou sílu, jeho smysly jsou také spíše průměrné. Ale byl obdařen intelektem, schopností tvořit. To nám dává tu největší konkurenční výhodu.
- Díky tomu narostl počet obyvatel na planetě z 2-5 miliónů lidí před zemědělskou revolucí (přibližně před 10 000 lety) na dnešních téměř 7,5 miliardy. Nemáme přirozeného nepřítele, sami sobě jsme největším ohrožením.

Přírodní kapitál jako limitující faktor rozvoje

- Skončila doba, v níž byl limitujícím faktorem kapitál vytvořený lidmi. Vstupujeme do fáze, kdy se limitujícím faktorem stává zbývající přírodní kapitál.
- „Úlovky ryb jsou omezeny zbývajících rybími populacemi, nikoliv počtem rybářských plavidel. Produkce dřeva je omezena zbylou rozlohou lesů, nikoliv množstvím pil či počtem dřevorubců. Čerpání ropy je omezeno výší ropných zásob (a pravděpodobně ještě nekompromisněji schopností atmosféry absorbovat emise CO₂), nikoliv našimi schopnostmi tento geologický kapitál čerpat. A zemědělská produkce je často omezena dostupností vody, nikoliv počtem traktorů či žacích strojů.“ (Daly, 1996)

Počet obyvatel na planetě

- V paragrafu 50 se papež František opatrně dotýká citlivého tématu – počtu obyvatel na planetě: „Nerovná distribuce populace a dostupných zdrojů je překážkou rozvoji.“
- Není však vůbec jisté, že „demografický růst je plně kompatibilní s integrálním a solidárním rozvojem“.
- Nevíme, jestli je planeta již přelidněná, ale v některých regionech je počet obyvatel již dnes dlouhodobě neudržitelný. Příklad za všechny – Haiti či Rwanda.
- Co se zhroutenými či téměř nefunkčními státy, jako je Somálsko, Eritrea, Afghánistán, Irák, Jemen, Egypt, Mali a další, kde počet obyvatel rychle narůstá? Při vší úctě, odvolat se na integrální a solidární rozvoj je hodně obecné.

Rychle narůstající počet obyvatel

- Za 15 let, mezi roky 2000-2014, narostl počet obyvatel v Afghánistánu o 44 %, resp. o 10 miliónů obyvatel, což je stejné, jako celkový počet obyvatel v České republice.
- Počet obyvatel Nigérie narostl za tu dobu také o 44 %, v absolutních číslech je to ovšem nárůst o 55 miliónů dětí. V Pákistánu činil nárůst 29 %, resp. 46 miliónů lidí. Za 15 let je tedy nárůst obyvatel v Nigérii a Pákistánu stejný, jako celkový počet obyvatel Německa a Rumunska.
- Podobná situace je v celé severní i subsaharské Africe, stejně jako na Blízkém východě.
- Při současných trendech by na konci 21. století žily v Africe 4 miliardy obyvatel, což není reálné.

Jsme lepší nebo horší, než naši předkové?

- Papež František tvrdí, že jsme s naším společným domem nikdy nenakládali tak špatně jako během posledních dvou století.
- Jádro problému není v tom, že bychom byli horší než naši předkové, ale že díky vědě a technice máme řádově větší možnosti. A také proto, že je nás tu dnes 7,4 miliardy lidí, nikoliv jedna miliarda jako před pouhými 200 lety.

Vztah k Bohu, k bližnímu a k zemi

- Lidská existence, zmiňuje papež František, se zakládá na třech těsně souvisejících a základních vztazích: k Bohu, k bližnímu a k zemi.
- Vztah k zemi byl a je nejproblematictější. Po tisíciletí jsme se okolní přírodou cítili být ohroženi a neustále jsme s ní bojovali.
- Dříve církev tento postoj podporovala, nebo přinejmenším tolerovala. Ještě donedávna (a v řadě diecézí a farností dodnes) katolická církev ve vztahu k životnímu prostředí mlčí, nebo takzvaně „spí“.
- To se svojí encyklikou snaží papež František důrazně změnit a my, laici, bychom se mu v tom měli snažit pomoci.

Vztah k ostatním živým bytostem

- V paragrafu 82 zmiňuje papež František zásadní věc, se kterou někteří lidé i dnes mohou mít problém: „Bylo by chybou myslet si, že další živé bytosti musejí být považovány za pouhé objekty podrobené svévolnému panství člověka.“
- Podle filozofa Erazima Koháka (1998) ztratil novověk vědomí zvířete jako bližního a vytvořil si představu zvířete jako suroviny.
- Podle Petera Singera je schopnost trpět a cítit bolest (což je společné člověku i zvířatům) dostatečným důvodem pro ohleduplnost. V Singerově pojetí ***jsme si se zvířaty rovni, i když to neznamená, že jsme stejní.***

- U vyšších živočichů bychom měli uznat a respektovat čtyři jejich základní potřeby (mimořádně ještě před dvěma sty lety upírané i africkým otrokům):
- Možnost volného pohybu na dostatečném prostoru.
- Přirozený cyklus dne a noci, činnosti a odpočinku.
- Společenství svých bližních, včetně mateřských vztahů.
- Přirozená strava odpovídající danému živočichovi.

Výše zmíněné podporuje výrok papeže Františka (paragraf 83):

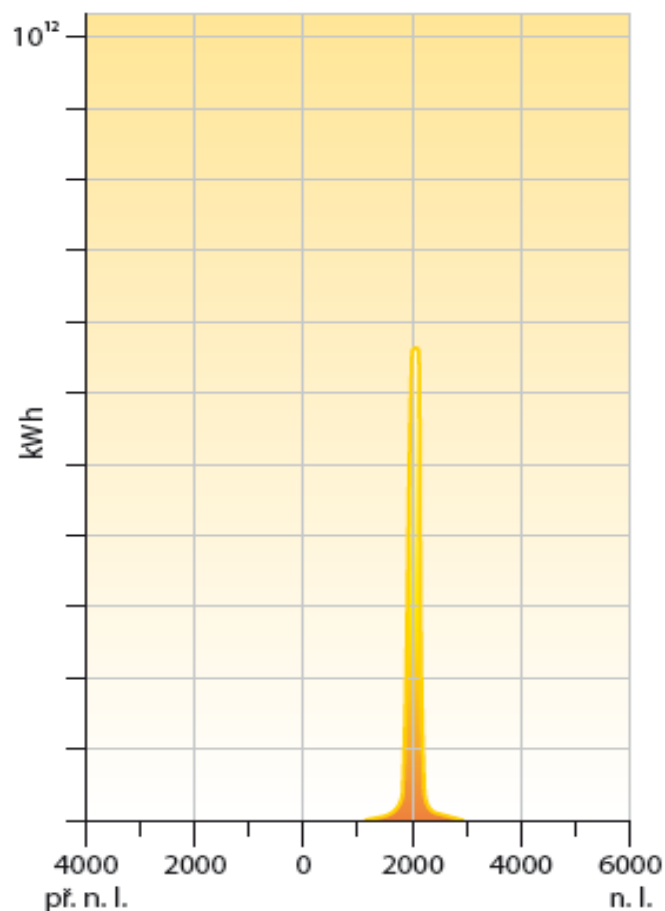
Konečným účelem ostatních tvorů nejsme my. Všichni jdou naopak s námi a skrze nás ke společnému cíli, kterým je Bůh, v transcendentní plnosti, kde vzkříšený Kristus objímá a osvěcuje všechno. Člověk obdařený inteligencí a láskou je přitahován Kristovou plností, je povolán přivést všechno tvorstvo k jeho Stvořiteli.

Lidské potřeby, právo na pozemek

- V paragrafu 94 cituje papež František biskupy z Paraguaye: „Každý rolník má přirozené právo vlastnit přiměřený pozemek půdy, kde by mohl postavit svůj dům, pracovat pro obživu rodiny a mít zabezpečenou vlastní existenci.“
- To sice zní hezky, ale připomíná to první definici udržitelného rozvoje z roku 1987 (Komise OSN pro životní prostředí a rozvoj): „Všichni lidé na světě mají právo uspokojovat svoje potřeby“.
- To je tak vágní formulace, že se s ní nedá nesouhlasit. Nedokážeme však definovat (oprávněné) lidské potřeby a jejich hranice.
- Podobné je to s právem každého rolníka vlastnit přiměřený pozemek půdy. Nedá se s tím nesouhlasit, ale jak budeme definovat přiměřený pozemek? A jak toto právo prosadíme? V Latinské Americe by možná pomohla pozemková reforma, ale co třeba přelidněné země jako Rwanda či Haiti, kde je příliš mnoho lidí a příliš málo půdy?

Závislost na fosilních palivech

V podkapitole „Dialog o životním prostředí v mezinárodní politice“ papež František zmiňuje, že „technologie založená na fosilních, velmi znečišťujících palivech, musí být postupně a neprodleně nahrazena“. S tím se nedá nesouhlasit, problém je, jak toho dosáhnout.

Odkaz Harry S. Trumana

- V paragrafu 181 nabádá papež František politiky, aby jednali odpovědně, a to i v dlouhodobém časovém horizontu, přesahujícím jejich funkční období. Takové jednání někdy znamená jít i proti mínění většiny.
- Když Harry S. Truman prosazoval po druhé světové válce Marshallův plán pro Evropu, americká veřejnost byla proti. Prezidentovi poradci jej také od tohoto úmyslu zrazovali. Trumanova odpověď:

Rád bych věděl, kam by došel Mojžíš, kdyby měl zkoumat názory Židů v Egyptě. Co by hlásal Ježíš, kdyby se měl řídit průzkumem veřejného mínění v izraelské zemi? (...) Na průzkumech nezáleží. Záleží na pravdě a nepravdě, na vůdcích, kteří silou ducha, čestností a vírou ve spravedlnost formují epochy v dějinách světa.

Papež František: Ta nejlepší opatření se neujmou, pokud budou chybět velké cíle, hodnoty, humanistické chápání schopné dát každé společnosti šlechetný a velkorysý cíl.

Výzva k vnitřní konverzi

- Ve třetí podkapitole „Ekologická konverze“ cituje papež František svého předchůdce, Benedikta XVI.:

Vnější pouště se ve světě množí, protože vnitřní pouště se staly nedohledné.

A sám dodává:

Ekologická krize je výzvou k hluboké vnitřní konverzi. Povolání střežit Boží dílo je podstatná součást ctnostného života a nikoli něco volitelného, ani nějaký druhotný aspekt křesťanského života.

Děkuji Vám za pozornost

pavel.novacek@upol.cz; www.pavelnovacek.eu

